246225 ـ احکام مسبوق در نماز (کسی که دیر به نماز جماعت رسیده)

سوال

می‌خواهم احکام کسی که دیر به نماز جماعت رسیده را به تفصیل بدانم.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولا:

در الموسوعة الفقهية (۳/ ۳۵۳) آمده است:

مسبوق کسی است که امام در همه‌ی رکعات یا برخی از آنها از وی سبقت گرفته است.

ثانیا:

برخی از احکام مسبوق:

۲ـ مستحب است که اگر شخص دیر به مسجد آمده با آرامش و وقار به جماعت وارد شود.

همان قسمتی که مسبوق به امام می‌رسد اول نماز اوست، یعنی اگر مسبوق ـ مثلا ـ در رکعت دوم نماز مغرب به امام رسید، این رکعت برای امام رکعت دوم است و برای ماموم رکعت اول.

دلیل این دو حکم قول پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ است که می‌فرماید: هرگاه اقامه را شنیدید به سوی نماز حرکت کنید و آرامش و وقار داشته باشید و عجله نکنید. پس هر چه [از نماز] را درک نمودید به جای آورید و آنچه را از دست دادید کامل کنید به روایت بخاری (۶۰۰).

برخی از علما این حالت را استثنا دانسته‌اند که شخص از فوت نماز جماعتش بترسد و کمی سریع‌تر حرکت کند تا به جماعت برسد.

۲ـ مسبوق اگر در حال رکوع به امام برسد باید در حال ایستاده تکبیرة الاحرام را بگوید و اگر در حال انحنا (در حال رفتن به

رکوع) تکبیرة الاحرام گویید نمازش صحیح نیست.

نووی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

واجب است که در حال ایستادن تکبیرة الاحرام گوید زیرا این در حال قیام واجب است، همینطور مسبوقی که وقتی امام در حال رکوع است به او رسیده، باید تکبیرة الاحرامش کاملا با همه‌ی حروفش در حالی ادا شود که ایستاده، پس اگر حتی حرفی از آن را در غیر حالت قیام به زبان آورد بی هیچ اختلافی نماز فرضش منعقد نشده.

المجموع (۳/ ۲۹۶).

۳ـ اگر مسبوق در حالی که امام در رکوع است به او برسد به احتیاط نزدیک‌تر است که دو تکبیر گوید: یکی برای احرام و دومی برای رکوع، اما اگر فقط یک تکبیر برای احرام گوید و برای رکوع تکبیر نگوید بر اساس قول صحیح علما کافی است.

از شیخ ابن باز ـ رحمه الله ـ پرسیده شد:

«اگر ماموم در حالی به نماز برسد که امام در حال رکوع است، آیا تکبیر افتتاح و تکبیر رکوع را بگوید، یا یک تکبیر گوید و به رکوع رود؟

پاسخ: بهتر و به احتیاط نزدیک‌تر آن است که دو تکبیر گوید: یکی به عنوان تکبیرة الاحرام که رکن است و باید در حالی که ایستاده است گفته شود.

و دومی: تکبیر رکوع است که هنگام رفتن به رکوع می‌گوید، پس اگر ترسید که رکعت را از دست بدهد [و امام از رکوع بلند شود] بر اساس قول صحیح علما همان تکبیرة الاحرام برایش کافی است، زیرا اینها دو عبادت هستند که در یک وقت واقع شده‌اند، پس بزرگتر به جای کوچک‌تر نیز کفایت می‌کند و این رکوع نزد اکثر علما کافی است».

مجموع فتاوی ابن باز (۱۱/ ۲۴۵).

۴ـ اگر ماموم در حالی که امام در رکوع است به او برسد، به آن رکعت رسیده حتی اگر پس از بلند شدن امام تسبیح [رکوع را] گوید.

۵ـ اگر شک کند که به رکوعِ امام رسیده یا خیر، بر اساس ظن غالب رفتار می‌کند. اگر به گمان غالبش در حالی که امام در رکوع بوده به رکوع رفته پس رکعت را دریافته، و اگر بر اساس ظن غالب در حال رکوع به امام نرسیده در این صورت رکعت برایش حساب نمی‌شود.

در الشرح الممتع شیخ ابن عثیمین رحمه الله (۳/ ۳۸۳) آمده است:

«مساله: اگر در حالی که امام در رکوع است بیاید و تکبیرة الاحرام را بگوید و سپس به رکوع برود، اما نداند که امام در رکوع بود یا پیش از آنکه به او برسد از رکوع بلند شده؟

در این حال بر اساس نظر مولف این رکعتش حساب نیست زیرا شک دارد که به آن رسیده یا خیر؟ و بر اساس یقین عمل می‌کند یعنی به آن نرسیده و این رکعت ملغی می‌شود.

اما بر اساس قول دوم که عمل به غلبه‌ی ظن است، می‌گوییم: آیا گمان غالبت این است که به رکوع امام رسیده‌ای یا خیر؟ اگر بگویی بله، گمان غالبم این است که در حال رکوع به امام رسیده‌ام، پس این رکعت برایت حساب می‌شود.

و اگر بگویی: بر اساس ظن غالبم به او نرسیده‌ام، می‌گوییم: این رکعت برایت حساب نمی‌شود و نمازت را کامل کن.

و اگر بگوید: تردید دارم و گمان غالبم بر هیچ یک نیست، می‌گوییم: بر اساس یقین رفتار کن و این رکعت را به حساب نیاور و نمازت را کامل کن».

۶ـ برای مسبوق جایز است که اگر در صف آخر جایی نیافت به تنهایی پشت صف نماز بخواند.

۷ـ اگر امام به اشتباه یک رکعت بیشتر بخواند، آیا مسبوق می‌تواند آن را به عنوان یک رکعت برای خودش حساب کند؟ در این مساله میان علما اختلاف است.

از شیخ ابن عثیمین ـ رحمه الله ـ پرسیدند:

«اگر امام پنج رکعت نماز بخواند و شخصی در رکعت دوم به نماز برسد، آیا همراه امام سلام دهد یا یک رکعت اضافه بخواند؟

ایشان ـ رحمه الله ـ پاسخ دادند: علما درباره‌ی این مساله اختلاف دارند. برخی بر این رای هستند که وقتی امامی که پنج رکعت نماز خوانده سلام داد مسبوق باید یک رکعت دیگر بخواند که در این حالت همانند امامش پنج رکعت خوانده و دلیلش سخن رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ که می‌فرماید: آنچه را رسیدید بخوانید، و آنچه را از دست دادید کامل کنید. می‌گویند: این شخص یک رکعت را [همراه امام] از دست داده پس واجب است که آن را انجام دهد.

اما قول راجح آن است که جایز نیست به رکعت پنجم رود، بلکه در این حال همراه امام سلام می‌دهد، زیرا امام از روی عذر [و فراموشی] پنج رکعت خوانده اما این شخص پس از آنکه دانست چهار رکعت خوانده عذری ندارد و جایز نیست بر نماز بیفزاید.

اما درباره‌ی این سخن پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ که فرموده‌اند: هر چه را از دست دادید کامل کنید، لفظ کامل کنید دال بر این است که رکعتی که از دست داده باعث ناقص شدن نمازش شده و او که همراه امام چهار رکعت خوانده نمازش ناقص نیست. این پاسخِ استدلال به این حدیث است، والله اعلم».

مجموع فتاوی ابن عثیمین (۱۴/ ۲۰).

۸ـ اگر امام پیش از سلام به سجده‌ی سهو رود مسبوق نیز همراه او به سجده می‌رود، فرقی ندارد که هنگام اشتباه همراه امام بوده یا پس از آن وارد نماز شده، اما اگر سجده‌ی سهو امام پس از سلام باشد مسبوق در این حالت از امام پیروی نمی‌کند زیرا در این حال امکان پیروی از امام را ندارد.

۹ـ مسبوق در صورتی به جماعت رسیده که یک رکعت از نماز جماعت را دریابد و یک رکعت با رسیدن به رکوع حساب می‌شود.

در فتاوی اللجنة الدائمة، المجموعة الثانية (۶/ ۲۲۵) آمده است:

«بر اساس قول صحیح مسبوق نماز جماعت را به دست نیاورده مگر با رسیدن به [حداقل] یک رکعت؛ بنابر حدیث هر کس یک رکعت از نماز را به دست آورد نماز جماعت را درک کرده است به روایت مسلم در صحیح. و رکعت نیز با رسیدن به رکوع به دست می‌آید.

۱۰ـ اگر مسبوق پس از آخرین رکوع به مسجد آید بهتر است که همراه امام وارد نماز شود و منتظر جماعت دیگر ننشیند.

در فتاوی اللجنة الدائمة، المجموعة الثانية (۶/ ۲۲۵) آمده است:

«اگر شخص مسلمان پس از رکوع آخر به مسجد آمد، بهتر است همراه امام وارد نماز شود؛ به دلیل عموم قول پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ که می‌فرماید: هرگاه به نماز آمدید در حال آرامش بیایید، پس هر چه را درک کردید به جای آورید و هرچه را از دست دادید کامل کنید و این شامل پیش از رکوع پایانی و پس از آن است».

۱۲ـ مسبوق اگر به رکوع دوم نماز جمعه نرسد نماز جمعه را از دست داده، و بنابراین اگر پس از بلند شدن امام از رکوع در رکعت دوم به مسجد آمد نماز جمعه‌اش فوت شده و وارد نماز می‌شود اما پس از سلامِ امام نماز ظهر را کامل می‌کند.

۱۳ـ برای مسبوق به احتیاط نزدیک‌تر است که برای ادامه‌ی نمازش بلند نشود مگر پس از آنکه امام سلام دوم را هم به پایان برساند.

والله اعلم